

Ida-Charlotte Lind

Relasjonelt arbeid med ungdom i omsorgsinstitusjon

Relational work with youth in residential care institutions

Bacheloroppgave i barnevern

Veileder: Berit Skauge

Mai 2023

Ida-Charlotte Lind

Relasjonelt arbeid med ungdom i omsorgsinstitusjon

Relational work with youth in residential care institutions

Bacheloroppgave i barnevern
Veileder: Berit Skauge
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

For flere av samfunnets mest sårbare ungdommer utgjør omsorgsinstitusjonen deres alternative hjem over kortere eller lengre tid. Dette er et hjem som skal sikre trygge rammer og økt livskvalitet, gjennom omsorg som tidligere har vært utilstrekkelig dekket av ungdommens omsorgspersoner. Miljøterapeuten i institusjonen skal som kompetent og lønnet profesjonsutøver sikre denne omsorgen, og tilrettelegge for ungdommens utviklingsmuligheter og omfattende endringsarbeid. Omsorgsinstitusjonen befinner seg dermed i et grenseland mellom hjem og arbeidsplass. Da den profesjonelle omsorgsutøvelsen finner sted innen ungdommens private sfære, kan skillet mellom privat, personlig og profesjonell oppleves noe utydelig.

I samspill med betydningsfulle andre utvikles mennesket psykologisk. Belastende livserfaringer og relasjoner påvirker denne utviklingen og måten en tolker verden og andre mennesker på. Kvaliteten på relasjonen mellom ungdommen og miljøterapeuten er endringsarbeidets bærebjelke, og det kan knyttes nære bånd dem imellom. En privat nær relasjon innebærer imidlertid noe annet enn en hjelpende profesjonell relasjon. Med hensyn til ungdommens tidligere erfaringer og livssituasjon, krav om profesjonalitet og institusjonsplasseringens midlertidighet, vil det undersøkes om en gjensidig nær relasjon er forsvarlig og til ungdommens beste. Betydningen av miljøterapeutens bevissthet rundt balansegang mellom nærhet og distanse, i relasjonelt arbeid med ungdom i omsorgsinstitusjon utgjør litteraturstudiets hovedfokus. Besvarelsen drøftes i lys av blant annet barnevernsfaglige grunnprinsipper, Antonovskys salutogene perspektiv, Larsens betegnelse på institusjonens målgruppe, tilknytningsteori, Vygotskijs sosialkonstruktivistiske tenkning og Rogers klient-sentrerte metode. Ungdommers egne erfaringer og uttalelser står videre sentralt.

Abstract

For a great number of the most vulnerable youth in the society, residential care institutions serve as temporary or long-term alternative homes. These homes are intended to provide a secure environment and increased quality of life, which previously have been inadequate from the youth's caregivers. The milieu therapist in the residential care institution, as a competent and paid professional is responsible to ensure this care and facilitate the youths and their opportunities for development and work towards change. The care institution is situated on the border between home and workplace. The professional caregiving takes place within the private sphere of the youth, which can blur the lines between private, personal and professional.

Human psychological development is influenced by interactions with significant others, including the individual's interpretation of the world and of other people. Negative experiences of life relationships can affect this development. The quality of the relationship between the youth and the milieu therapist constitutes the fundamental base of work towards change, and close connections may evolve between the two. However, a private close relationship differs from a professional therapeutic relation. The discussion will examine whether a mutual close relationship to benefit the youth is appropriate, considering their past experiences and current life situation, the demands for professionalism, and the temporary nature of institutional placement. The literature study focuses on the importance of the therapist's awareness of level of mental intimacy, in relational work with youth in residential care institutions. The bachelor's thesis is discussed in conjunction to basic principles of child welfare, Antonovsky's salutogenic perspective, Larsen's characterization of the institution's target group, attachment theory, Vygotsky's social constructivist thinking and Rogers' client-centred approach. The experiences and statements of youths constitute a significant proportion of the analysis.

*«Hvis du ser at noen er svak, gi dem
en verden der de er sterke nok»*

- Ole Paus

Innholdsfortegnelse

1	<i>Innledning</i>	1
1.1	Oppgavens kontekst.....	1
1.2	Presentasjon av problemstilling.....	2
1.3	Avgrensning og oppbygning av besvarelsen.....	2
1.4	Definisjoner.....	3
1.4.1	Miljøterapi.....	3
1.4.2	Terapi.....	4
1.4.3	Endringsarbeid.....	5
1.4.4	Omsorgsinstitusjon.....	5
1.4.5	Relasjon.....	5
2	<i>Juridiske rammer</i>	6
3	<i>Metode</i>	7
3.1	Litteraturstudie.....	7
3.2	Fremgangsmåte.....	7
3.3	Kildekritikk.....	8
4	<i>Kunnskapsgrunnlag</i>	9
4.1	Barnevernets grunnprinsipper.....	9
4.2	Hensikten med omsorgsinstitusjoner.....	10
4.2.1	Stabilitet og kontinuitet.....	10
4.2.2	Endringsarbeid støttet av Antonovskys salutogense.....	11
4.3	Hvilke ungdom er bosatt i omsorgsinstitusjon?.....	12
	Disintegrrert og uintegrrert ungdom.....	12
4.4	Indre arbeidsmodeller og tilknytning.....	13
4.5	Et sosialkonstruktivistisk syn på miljøterapi.....	14
4.6	Den profesjonelle relasjonen i lys av Carl Rogers.....	14
	Fire elementer.....	15
5	<i>Diskusjon</i>	17
5.1	Normalitet.....	17
5.2	Midlertidige relasjoner.....	18
5.3	Utdanning er ikke tilstrekkelig.....	20
5.4	Når distanse er avgjørende.....	21
5.5	Rekonstruerende nærhet.....	23
5.6	Balanse ved selvavsløring og selvavgrensning.....	24
6	<i>Konklusjon</i>	27
	<i>Litteraturliste</i>	29

1 Innledning

I praksisperioden erfarte jeg hvordan det gjerne etableres nære relasjoner ungdommen og miljøterapeuten imellom. Ofte utgjorde relasjonen tilsynelatende grunnlaget for ungdommens trivsel, eierskap til eget endringsarbeid og utvikling. Tross gjensidig følelsesmessig tilknytning, er relasjonen alltid asymmetrisk, uavhengig av hvor tilgjengelig og likeverdig miljøterapeuten tilstreber å være. Miljøterapeuten skal bistå en «svakere» part og har mandat til å forvalte. Praksisperioden bevisstgjorde meg på hvor mye det er riktig å gi av seg selv i relasjonen med ungdommen. Filosofen Donald Schön hevder refleksjon både i, om og etter handlinger er en forutsetning for å handle profesjonelt. Miljøterapeuten må, i rollen som det Schön kaller *den reflekterte praktiker*, være i stand til å reflektere rundt hvor nær, personlig og involvert en skal være da den profesjonelle relasjon i tillegg krever en viss distanse (Røkenes & Hanssen, 2012, ss. 85-86).

Så sterke ord som kjærlighet ble i 2018 innlemmet i formålsparagrafen i barnevernloven. Dette legger føringer for den profesjonelle hjelperelasjonens innhold. Uten å utdype kjærlighetsbegrepet nærmere, mener jeg en god relasjon forutsetter en viss nærhet og personlig involvering. Samtidig er relasjonen midlertidig og profesjonell, selv om miljøterapeuten tar del i ungdommens liv og private sfære i omsorgsinstitusjonen. Et fellestrekk ved ungdommene i omsorgsinstitusjoner er at de, i en allerede krevende livsfase, «[...] på ulike måter er i utsatte eller sårbare situasjoner» (Paulsen, 2019, s. 7). Hvordan ivaretar en ungdommene best mulig når relasjonen i omsorgsinstitusjonen er midlertidig, asymmetrisk og uunngåelig vil ende i et farvel? Vil utflytting kjennes som et sårt brudd om relasjonen er veldig nær, og omsorgsinstitusjonen ikke som et hjem dersom relasjonen er for distansert? Balansen mellom nærhet og distanse i den profesjonelle relasjonen og min interesse for relasjonelt arbeid danner grunnlaget for denne bacheloroppgaven.

1.1 Oppgavens kontekst

Ved utgangen av 2021 bodde 865 barn og unge i barneverninstitusjon i Norge (SSB, 2022). Dette er en liten andel av de totalt 36 841 som mottok barnevernstiltak ved utgangen av 2020. 13 696 var plassert utenfor hjemmet hvorav 74 prosent utgjorde fosterhjemsplasseringer og syv prosent i barneverninstitusjon (Dyrhaug, 2022; Barne- og familiedepartementet (heretter BFD), 2021). Nyere statistikk viser at det til enhver tid bor rundt 1.100 barn og unge i

barneverninstitusjon; Ved utgangen av 2020 bodde 216 i behandlingsinstitusjoner, 108 i akuttinstitusjoner og 635 i omsorgsinstitusjoner. I tillegg finnes institusjoner for barn under 12 år og enetiltak i institusjon (BFD, 2021).

Tradisjonelt har mange ansatte i barnevernsinstitusjoner vært ufaglærte (Storø, 2016). 01.01.2022 trådte en ny bestemmelse om bemanning og kompetanse i kraft. Denne stiller krav om treårig bachelorutdanning innen barnevern, vernepleie eller sosialt arbeid ved nyansettelser. Videre sier fagnormen at 50 prosent av de ansatte skal være faglærte, noe som viser nødvendigheten av profesjonell kompetanse for å imøtekomme og bistå ungdommen (Rossebø, 2023). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (heretter Bufdir) begrunnet kravet med at «institusjonsansatte skal ivareta unge som er i en svært krevende livssituasjon, samtidig som de skal drive spesialisert endringsarbeid» (BFD, 2021, s. 338).

Institusjonstilbudet er hovedsakelig beregnet for ungdom i alderen 13-18 år (Backe-Hansen et al., 2017). Ungdomstiden preges generelt av viktige fysiske og kognitive endringer, der hjernen er i stor utvikling. Sentrale utviklingsområder er kognisjon, moral, personlighet og identitet (Tønnesson & Svartdal, 2021). Kvaran og Holm (2017) beskriver ungdomstiden som en utviklings- og sosialiseringssprosess der individet gradvis blir til fullverdige medlemmer av kulturer og samfunn. I ungdomsfasen veksles mellom å få støtte, bli selvstendig og løsrivelse (Paulsen, 2017). Endringsprosessen for institusjonsungdom er langt mer omfattende da det spesialiserte endringsarbeidet supplerer de allerede omfattende biologiske endringsprosessene.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Denne bacheloroppgaven omhandler det relasjonelle innholdet mellom miljøterapeuten og ungdommen i *omsorgsinstitusjon* med følgende problemstilling som utgangspunkt:

Hvorfor er miljøterapeutens balansegang mellom nærhet og distanse i relasjonen nødvendig for ungdommenes endringsarbeid, og hvordan gjøres det?

1.3 Avgrensning og oppbygning av besvarelsen

I den miljøterapeutiske virksomheten anvendes ulike metoder og teknikker i endringsarbeidet. Besvarelsen vil ha hovedfokus på *relasjonen* som metodisk verktøy i arbeid med ungdom mellom 13-18 år, midlertidig eller permanent bosatt på grunn av omsorgssituasjonen. *Omsorgsinstitusjonen* utgjør derved oppgavens kontekst. Besvarelsen avgrenses til en nøye

redegjørelse og drøfting av det relasjonelle innholdet mellom ungdommen og miljøterapeuten, ikke miljøterapeutiske metoder.

Avslutningsvis i kapittel 1 redegjøres det for noen nøkkelbegrep som oppgaven baseres på. Kapittel 2 gir en innføring i relevant juridisk rammeverk. Anvendt metode beskrives i besvarelsens kapittel 3. Metoderedegjørelsen presenterer litteraturstudie som metode, litteratursøkets fremgangsmåte og kildekritikk. Besvarelsens kunnskapsgrunnlag presenteres i kapittel 4. Kunnskapsgrunnlaget inneholder en innføring i ulike teoretiske tilnærminger og perspektiver som diskusjonen i kapittel 5 trekker paralleller til. Først redegjøres for sentrale barnevernsfaglige prinsipper og en beskrivelse av omsorgsinstitusjonen med henblikk til Antonovskys salutogene perspektiv. Videre presenteres Larsens perspektiv på barnevernets institusjonstilbud og ungdomsgruppen besvarelsen retter fokus mot. Besvarelsen er ikke spesifikt tilknytningsfokuseret, men en forenklet og noe innsnevret beskrivelse av tilknytningsteori presenteres for å fremme en bedre forståelse av ungdomsgruppen som omhandles. Ungdommens endringsarbeid og det relasjonelle aspektet ved oppgaven vil underbygges med henblikk til Vygotskijs sosialkonstruktivistiske tenkning og Rogers klient-sentrerte metode. I kapittel 5 drøftes problemstillingen i lys av kunnskapsgrunnlaget og ungdommers egne uttalelser presentert i et utvalg forskningsartikler- og rapporter. En konklusjon farget av egne selvstendige tanker gis avslutningsvis i kapittel 6.

1.4 Definisjoner

I det følgende redegjøres for noen sentrale begrep ved besvarelsens problemstilling. Definisjonene er forholdsvis omfattende for å tydeliggjøre rammene som legges til grunn. Øvrige begrep defineres fortløpende.

1.4.1 Miljøterapi

Miljøterapi er den fagtradisjonen som best illustrerer innholdet i barnevernsinstitusjonenes virksomhet og betegner de ferdigheter og handlinger som «utføres i hverdagslivet på institusjonene» (Bunkholdt og Kvaran, 2017, s. 358). Terapiformen utspiller seg derved i miljøet der ungdommen bor. *Terapeutisk samvær* og utnyttelsen av dagliglivets spontane episoder, uten at samtalen nødvendigvis er kjernevirksomheten, er terapiformens utgangspunkt (Landmark & Olkowska, 2016, s. 25; Kvaran & Holm, 2017, s. 108). Det finnes en rekke ulike,

men også sammenfallende, definisjoner på miljøterapi. En av de mest anerkjente definisjonene er gitt av Larsen og Selnes som definerer miljøterapi som:

En systematisk og gjennomtenkt tilretteleggelse av miljøets psykologiske, sosiale og materielle/fysiske sider i forhold til individets og gruppens situasjon og behov. Hensikten med dette er å fremme mulighetene til læring, mestring og personlig ansvar (Larsen og Selnes, 1975, s. 14, referert i Larsen, 2022, s. 16)

Larsen presiserer hvordan miljøterapibegrepet er todelt. *Miljødelen* handler om «å organisere eller legge til rette», mens *terapidelen* tar for seg «forandring og utvikling». Oppdelingen tydeliggjør miljøterapiens primære oppgave; «skape muligheter for at barn og unge i sin situasjon kan arbeide med sin forandring og utvikling» (Larsen, 2022, ss. 24-25).

1.4.2 Terapi

I dagligtalen omtales terapi som «aktiv handling for å løse et problem hos seg selv (egenterapi) eller andre» (Kvaran & Holm, 2017, s. 170). Terapi sidestilles med, og forstås som, et synonym eller samlebetegnelse for all behandling. Begge begrepenes formål er å fremme endring eller forandring. Bunkholdts definisjon belyser hovedsakelig en prosess av psykologisk art, men terapi/behandling er et vidt begrep som omfatter blant annet psykoterapi, atferdsterapi og miljøterapi.

Behandling er den prosess som pågår når en tilbyr et menneske nye erfaringer gjennom læring, slik at dets negative, (selv)ødeleggende følelser, tanker og atferd reduseres, og innslaget av mer positive, konstruktive holdninger og atferd øker (Bunkholdt, 1994, referert i Kvaran & Holm, 2017, s. 171)

Larsen (2022) mener miljøterapi definert som terapiform nødvendiggjør en avgrensning og tydeliggjøring. Han presiserer hvordan behandlingen handler om å organisere miljøet for å muliggjøre den unges eget endringsarbeid og utvikling. Bufdir forslår tilsvarende å bruke «systematisk endringsarbeid» framfor «behandling», da dette bedre beskriver miljøterapiens fokus (BFD, 2021, s. 229). Ungdommens motivasjon og medvirkning er endringsarbeidets primære verktøy ifølge Barneombudet (Engh, 2020, s. 46). Det er «barna og de unge selv som må arbeide med oppgaven, som er forandring og utvikling» (Larsen, 2022, s. 17). Miljøterapeuten skal tilrettelegge, romme og bistå i prosessen.

1.4.3 Endringsarbeid

Miljøterapien i institusjonen skal tilrettelegge for ungdommens omfattende endringsarbeid gjennom spesialisert hjelp. Målet er å muliggjøre arbeid med egen forandring og utvikling. Endringsarbeidet støttet av miljøterapeuten skal bistå ungdommen i møte med det som er sårt og utfordrende, for slik å utvikle ressurser og konstruktive ferdigheter (Larsen, 2022, s. 68). Eksempelvis kan det dreie seg om endring av holdninger, tenkning, følelsesmønstre eller atferd (Røkenes & Hanssen, 2012). Storø beskriver det som ungdommens vei mot å innta «nye måter å oppfatte og beskrive seg selv på, nye måter som prøves ut og bekreftes i det sosiale landskapet han eller hun befinner seg i» (Storø, 2016, s. 179).

1.4.4 Omsorgsinstitusjon

Omsorg er relasjonelt og handler om å ta vare på noens generelle og/eller spesielle behov, ved å handle til deres beste gjennom respekt, nestekjærlighet, medfølelse og empati. I institusjonen utøves omsorgen som en profesjonell oppgave på vegne av barneverntjenesten. Omsorgsoppgavene inkluderer blant annet «måltider, vekking, samtaler, og oppfølging av skole, familie, venner og aktiviteter» (Backe-Hansen, 2017, s. 17), med vekt på ungdommens medvirkningsmuligheter. BFD angir hvordan «institusjonstilbudet skal bidra til å gi barn trygge rammer, utviklingsmuligheter, økt livskvalitet og varige, positive endringer i livene deres» slik at de blir rustet til å møte tilværelsen utenfor institusjonen (BFD, 2021, s. 47). Barnevernsinstitusjoner omtales som ideell arena for miljøterapeutisk virksomhet, med tilrettelagt miljø døgnet rundt og over tid (Kvaran & Holm, 2017). Av de ulike barnevernsinstitusjonene er omsorgsinstitusjon den vanligste. Her bor barn og ungdom som av ulike grunner ikke kan bo hjemme, og omsorgsopplevelsen skal være som i en godt fungerende familie. Ungdommens familie og nettverk skal involveres i den grad det er hensiktsmessig (Bufdir, 2020).

1.4.5 Relasjon

Relasjon omhandler forholdet og forbindelsen mellom individer. Johnsen m.fl. (2000) definerer relasjon som; «det opplevelsesmessige mellom mennesker, der man deler følelse, deler fokus for oppmerksomhet og deler intensjon» (Landmark & Stokvold, 2016, s. 71). Det dannes gjensidige forutsetninger når to mennesker møtes og relasjonen defineres av hvordan partene opplever det som eksisterer mellom dem (Schibbye & Løvlie, 2017). En relasjon kan oppleves

både god og dårlig, symmetrisk og asymmetrisk, kort- og langvarig, men vil uansett kjennetegnes av begge partenes gjensidige innvirkning på innholdet. Individet påvirker, og påvirkes.

2 Juridiske rammer

Grunnloven § 104 regulerer barns grunnleggende rettigheter. Betegnelsen barn omfatter ifølge norsk lovverk og Barnekonvensjonen art. 1, alle individer under 18 år. FNs barnekonvensjon ble innlemmet i norsk lov i 2003 og i Grunnloven i 2014. Barnekonvensjonen gir betydningsfulle rettigheter til barn og unge i institusjon. Oppholdet skal sikre barnets beste og inkluderer rett til utviklingsfremmende omsorg, å bli hørt i alle spørsmål som vedrører dem og beskyttelse mot alle former for vold og overgrep (Engh, 2020, s. 10). Barnekonvensjonen artikkel 20 nr. 1 krever at barn og unge som «midlertidig eller permanent er fratatt sitt familiemiljø [...] skal ha rett til særlig beskyttelse og bistand fra staten». Dette innebærer alternativ omsorg, eksempelvis plassering i institusjon jf. artikkel 20 nr. 2 og 3. Artikkel 3 nr. 3 legger til grunn at institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg og beskyttelse skal rette seg «etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn».

Barneverninstitusjoner reguleres av Lov om barnevern (barnevernsloven) av 18. juni 2021. Barnevernsloven (heretter bvl.) § 1-1 krever at «barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid». Herunder ligger krav om «trygghet, kjærlighet og forståelse», slik at «barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår». Barneverninstitusjoner skal sikre grunnleggende hensyn som barnets beste, medvirkning og forsvarlighet jf. bvl. §§ 1-3, 1-4 og 1-7. For å «gi barn som oppholder seg på institusjon forsvarlig omsorg og behandling», skal institusjonen «til enhver tid ha forsvarlig bemanning og kompetanse» jf. bvl. §§ 10-1 og 10-16. Lovhjemmelen den unge plasseres etter sier noe om årsaken til oppholdet. Plassering i omsorgsinstitusjon hjemles som frivillig hjelpetiltak jf. bvl. § 3-2 jf. § 3-1 eller som vedtak om omsorgsovertakelse jf. § 5-1 og kapittel 5. Rettighetsforskriften er innlemmet i den nye barnevernsloven kapittel 10. Kapitlet redegjør blant annet for institusjonenes ansvar for forsvarlig omsorg og behandling, rettigheter under institusjonsopphold samt lovregulering av tvangsbruk.

3 Metode

Metoden utgjør fremgangsmåten og redskapet for innsamling av nødvendig informasjon ved utførelse av undersøkelser der hensikten er å oppnå ny kunnskap. Problemstillingen legger vanligvis føringer for metodevalget, men det finnes flere aktuelle metoder for å belyse en problemstilling. Metoden skal gi troverdig kunnskap og gjøre fremgangsmåten etterprøvbart slik at det kvalitetssikres om innholdet og kunnskapen er holdbar og allmenngyldig (Dalland, 2021).

3.1 Litteraturstudie

I overensstemmelse med bacheloroppgavens retningslinjer anvendes litteraturstudie som metodisk tilnærming til oppgavens problemstilling. Aveyard definerer litteraturstudie som «en omfattende studie og tolkning av litteratur som omhandler et bestemt emne» (Aveyard, 2018, s. 12). Det er snakk om en kvalitativ studie der en innhenter allerede «eksisterende fagkunnskap, forskning og teori» (Dalland, 2021, s. 199).

Besvarelsen inkluderer både primær- og sekundærkilder. Det vil si både førstehåndskilder av opprinnelig art, samt annenhåndskilder avledet fra en allerede eksisterende primærkilde (Dalland, 2021, s. 156). Anvendt litteratur stammer hovedsakelig fra sertifiserte fagbøker skrevet av innflytelsesrike forfattere innenfor faget, statistikk fra SSB, rapporter utarbeidet av sertifiserte organisasjoner som for eksempel Barneombudet, data fra Bufdir, Prop. 133 L (2020-2021) og norske fagfelleverderte vitenskapsartikler vurdert til å holde vitenskapelig standard. Artikler utarbeidet i samarbeid med ungdom med erfaring fra barnevernsinstitusjoner har vært en sentral datakilde, da ungdommenes stemme er viktig for å belyse problemstillingen. Litteraturutvalget er vurdert å sikre høy grad av reliabilitet da de ansees som pålitelige kilder til kunnskap på feltet (Dalland, 2021, s. 43).

3.2 Fremgangsmåte

Problemstillingen har lagt føringer for litteratursøket. Det følte nødvendig å undersøke at det fantes tilstrekkelig litteratur på temaområdet. Oppstarten av søkeprosessen innebar generelle temasøk på internett for å danne inntrykk av omfanget av allerede eksisterende litteratur samt bevissthet rundt temaet. Søkemetoden klargjorde hvilket hovedemne problemstillingen ligger innenfor, og ga oversikt over aktuelt fagstoff. Neste del av søkeprosessen fokuserte mot å finne relevant forskning.

Litteratursøk i kunnskapsbasene Oria og Google Scholar førte frem til hovedvekten av benyttet litteratur. Innledningsvis bar litteratursøkene preg av søkemethoden kalt «greeting». Dette er mindre strukturerte og tilfeldige søk, som likevel kan lede til at en «snubler over» relevant litteratur som en i utgangspunktet ikke visste en var på leting etter (Dalland, 2021, s. 151). Greeting var en stor fordel ved oppstart da det ga en tydeligere oversikt over relevant litteratur uten målrettet leting. Samtidig dannet det utgangspunktet for videre og mer strukturerte litteratursøk der jeg kom over flere artikler. Tilhørende litteraturlister førte meg til mer aktuelt stoff. Dette kalles «snøballmetoden» (ibid.). Denne oppstarten ga inspirasjon til relevante søkeord for å belyse problemstillingen, og ledet i retning av mer (semi)strukturerte søk hvilket innebærer «planlagte og forberedte søk» (ibid.). Digitale søk i egne notater fra tidligere pensumlitteratur er også hyppig anvendt.

I databasene ble «avansert søk» anvendt. De hyppigst brukte søkeordene alene eller i kombinasjoner var: «barnevern», «relasjon», «personlig», «profesjon», «privat», «kompetanse», «kjærlighet», «etikk», «miljøterapi», «institusjon» og «omsorg». «*» inkludert på slutten av flere ord ble anvendt for å utvide søket.

3.3 Kildekritikk

For å styrke besvarelsens troverdighet og faglighet har en kildekritisk tilnærming stått sentralt ved gjennomføringen av litteratursøk. Ikke alle kilder er faglig holdbare, derfor er det nødvendig med et kritisk blikk for å sile ut pålitelige, tilstrekkelig oppdaterte og aktuelle kilder. En slik tilnærming bidrar til å styrke validiteten, da besvarelsen skal være basert på litteratur av relevans og gyldighet (Dalland, 2021, s. 43). For å kvalitetssikre oppgaven er det anvendt så nylig oppdatert litteratur som mulig, samt eldre anerkjent teori. Databasesøket er begrenset til litteratur fra de siste 10 år, nedsnevret til fem år når søkeresultatene ga svært mange treff. For å kvalitetssikre i Oria er innstillingen «fra fagfelleverderte tidsskrift» benyttet. Det er søkt i et variert utvalg kunnskapskilder. Tilnærmingen skal sikre ulike innfallsvinkler, konklusjoner på bredest mulig grunnlag og bidra til kvalitetssikring.

Barnevernsproffers uttalelser fra Forandringsfabrikkens rapporter er gjennomgående brukt for å fremme ungdommenes stemme. Kritikken mot Forandringsfabrikken fra tidligere ansatte, tilknyttede ungdom og Arbeidstilsynet er imidlertid tatt til betraktning. Belastende arbeidsforhold og omstendigheter rundt muntlige foredrag utgjør kritikkenes hovedfokus. Flere

tidligere proffer uttaler i tillegg hvordan deres utsagn og personlige fortellinger har blitt omformulert i skriftlige rapporter. Andre beskriver hvordan personlige historier måtte tilpasses tidligere rapportfunn, og begrenset proffenes muligheter til å uttale seg selvstendig (Baksaas et al., 2022). En proff forteller at «Vi ble bedt om å være overdrevent negative til systemer som barnevernet [...]. Vi snakket mer eller mindre ut fra et manus» (ibid.). En annen tidligere barnevernsproff uttaler;

En gang fikk jeg beskjed om å trekke frem en voksen som hadde utgjort en forskjell i livet mitt. På det tidspunktet hadde jeg ingen voksenperson i livet mitt som stemte med den beskrivelsen. Da fikk jeg beskjed om å late som, noe som bare ble helt feil for meg (Baksaas et al., 2022)

Kritikken gjør at jeg ikke vurderer Forandringsfabrikken som en like pålitelig kilde. Besvarelsen har ikke til hensikt å dekke over eller bagatellisere kritikken, men er brukt for å nyansere besvarelsen ved hjelp av det som tilsynelatende er ungdommenes stemme og erfaringer. Blant annet Barneombudets rapport «De tror vi er shitkids», «Kjærlighet- en anerkjennelsesrelasjon i arbeid med utsatt ungdom» av Thrana og Paulsens artikkel «Relasjonen som plattform i møte med ungdom i barnevernet» skrevet i samråd med ansatte og ungdom ved Gartnerhaugen, er brukt for å supplere ungdommers uttalelser.

4 Kunnskapsgrunnlag

Besvarelsens kunnskapsgrunnlag inkluderer bruddstykker av ulike teoretiske tilnærminger til relasjonsarbeid. Kombinasjonen av teoriene og innfallsvinklene skal nyansere og gi utvidet forståelse av hvordan relasjonsarbeidet med ungdommen i omsorgsinstitusjon kan se ut og forstås.

4.1 Barnevernets grunnprinsipper

I utøvelsen av sitt samfunnsoppdrag har barnevernet en prinsippbasert tilnærming i arbeid med barn, unge og deres familier. Prinsippene gjelder også for miljøterapeutisk virksomhet i institusjon. Barnevernets tre grunnprinsipper er *barnets beste, det biologiske prinsipp og lavest mulig inngrep* (Eide, 2019, s. 70). *Legalitetsprinsippet*, prinsippet om *barnets medvirkning og utviklingsstøtte* er andre sentrale prinsipper (Bunkholdt, 2018, ss. 43-46). Disse støttes av loven. Institusjonsplassering regnes som det mest inngripende tiltaket innen barnevernet (Forandringsfabrikken, 2022). I henhold til mildeste inngreps prinsipp og det biologiske

prinsipp skal mildere hjelpetiltak alltid prøves først, og ungdommen skal få medvirke ved valg av plasseringssted jf. bvl. § 5-3 tredje ledd. En eventuell institusjonsplassering skal bunne i hensyn til ungdommens beste, god omsorg og utviklingsstøtte. I institusjonen skal medvirkning sikres gjennom ungdommens deltakelse rundt utformingen av hverdagslivet (Sommerfeldt, 2019). Tilbakeføring til biologiske foreldre anses alltid som overordnet mål når dette vurderes forsvarlig og til ungdommens beste.

4.2 Hensikten med omsorgsinstitusjoner

Den omsorgen som er god nok for én ungdom er ikke nødvendigvis tilstrekkelig for en annen. Opphold i omsorgsinstitusjon skyldes vanligvis at omsorgen i hjemmet ikke er vurdert tilstrekkelig i forhold til ungdommens generelle eller spesielle behov. Omsorgsovertakelsen kan være i samarbeid mellom ungdom, foreldre og barnevern etter samtykke, eller der omsorgen midlertidig eller permanent overtas på vegne av foreldrene (Bufdir, 2020).

Utgangspunktet er at omsorg helst utøves innenfor en familieramme. Bufdir legger sterke føringer for å velge fosterhjem fremfor institusjonsplassering når barn og unge må flyttes. Kvaran drøfter hvordan fosterhjem kan være tilstrekkelig for ivaretagelse av omsorgs- og oppdragelsesaspekter, men belyser hvordan fosterhjemmet ofte kommer til kort i arbeidet med å «kompensere for alvorlig omsorgssvikt, manglende tilknytning og behandlingsbehov» (Bunkholdt & Kvaran, 2017, ss. 344-345). Institusjonsopphold tilbys i påvente av fosterhjems plassering der det er mulig, eller i tilfeller der det kreves mer strukturert og spesialisert oppfølging enn det fosterhjem vanligvis kan tilby. Det omhandler tilfeller der det anses nødvendig med noe mer enn tradisjonell omsorg (Larsen, 2022). Institusjonsoppholdet skal innenfor en trygg og omsorgsfull ramme sikre ungdommen utviklingsstøtte og mestringsmuligheter (BFD, 2021, s. 343). Endringsarbeidet og omsorgen i institusjon vil i noen tilfeller være tilstrekkelig for en tilbakeføring til hjemmet. Andre ganger dannes et mer utfyllende inntrykk av ungdommen og foreliggende utfordringer, som danner utgangspunkt for videre hjelp.

4.2.1 Stabilitet og kontinuitet

Jf. bvl. § 5-3 tredje ledd skal plasseringsstedet blant annet sikre omsorg i et stabilt miljø og kontinuitet i oppdragelsen. Tilsvarende skal arbeidstidsordningen sikre kontinuitet og stabilitet ved institusjonsplassering jf. bvl. § 10-16 annet ledd. Endringsarbeid er tidkrevende og

fosterhjemsplassering kan derfor være et risikabelt tiltak. Ungdommene pendler ofte mellom ønsket om nærhet og angsten for både å bli «forlatt, overgitt og invadert» (Larsen, 2022, s. 37). Kombinasjonen av utagering og ungdommens avvising av omsorg, kan oppleves så belastende for fosterhjemmet at det fører til en utilsiktet flytting. Dette er uheldig da antall relasjonsbrudd og flyttinger bør begrenses. De er svært skadelig og forhindrer både stabilitet og kontinuitet. Ungdommene er vanligvis dårlig rustet til å tåle bruddene (Bunkholdt & Kvaran, 2017).

Kombinasjonen av kontinuitet og stabile relasjoner er viktig for å sikre gode oppvekst- og utviklingsforhold. Fortiden innvirker på individets utvikling og det er ofte avgjørende å både forstå, prate og vite om hvordan oppveksten har vært. Bunkholdt belyser viktigheten av å ha personer som kjenner en fra tidligere slik at en ikke «er alene om sin historie», noe som kan gi en opplevelse av tomrom og ensomhet (Bunkholdt, 2017, s. 47). En sammenhengende livshistorie med færrest mulig brudd i relasjonene, der personer følger en livet gjennom regnes som grunnpilaren for kontinuitet. Forutsigbare rammer og tillit til omsorgspersoner bidrar til å fremme stabilitet. Kayet m.fl. definerer stabilitet i institusjonsoppholdet som forutsetning for å danne gode relasjoner til både ansatte og andre ungdommer i institusjonen (Kayed, et al., 2015, s. 30). «Engasjement og varme, adekvate og forutsigbare reaksjoner på signaler, faste, forståelige og forutsigbare grenser, bidrar til opplevelsen av pålitelighet, stabilitet og dermed av trygghet» (Bunkholdt, 2017, s. 47).

4.2.2 Endringsarbeid støttet av Antonovskys salutogenese

Mens patologien belyser årsaker til sykdom, retter salutogenesen blikket mot det som skaper helse, utvikling og fremgang, så vel som mestring, resiliens og troen på å lykkes (Larsen, 2022). I et salutogent perspektiv skal det miljøterapeutiske endringsarbeidet bidra til å fremme «Sense of coherence», hvilket betegner menneskets opplevelse av sammenheng i tilværelsen (Grøholt et al., 2015, s. 32). Antonovsky identifiserer tre vilkår for opplevelse av sammenheng; mennesket må ha oversikt over sin situasjon, evne til å gjøre noe med den og oppleve meningsfullhet rundt forsøket på endring (ibid.). En viktig del ved det spesialiserte endringsarbeidet er rettet mot innfrielse av disse vilkårene. Antonovsky mener de tre faktorene vil øke ungdommens begripelighet samt evne og kapasitet til å håndtere eget liv og utfordringer (Larsen, 2022). Videre skal spesialisert hjelp i endringsarbeidet forsterke salutogene *individuelle faktorer* som god sosial kompetanse, selvstendighet, indre kontroll og impuls kontroll, optimisme og fremtidstro. Ungdommens følelse av sammenheng vil innvirke

positivt på salutogene *omgivelsesfaktorer* som trygge og betydningsfulle relasjoner, mulighet for å ta imot hjelp fra andre og evne til å forholde seg til regler og normer (ibid. s. 159).

4.3 Hvilke ungdom er bosatt i omsorgsinstitusjon?

Individuelle grader av resiliens/motstandskraft vil ha innvirkning på evnen til å håndtere belastende hendelser (Kvillo, 2015). Opplevd traume er derfor svært individuelt. I det følgende beskriver Larsen noen særtrekk ved ungdommene han mener kan profittere på omsorg i institusjon. Dette kan fremstå forenklet, og det vil være unntak, men gir en forståelse av ungdommene relasjonsarbeidet i videre drøfting omfatter.

Disintegrert og uintegrert ungdom

Larsen skiller mellom *disintegrerte* og *uintegrerte* (til forskjell fra de *integrerte*). Han bruker begrepene *jegsvak* og *dårlig integrert* som synonymer og samlebetegnelse. Uintegrerte og disintegrerte skiller seg atferdsmessig lite ifra hverandre, men har svært ulike relasjonelle forhistorier. Et fellestrekk er forekomsten av psykiske plager og posttraumatisk stress (PTSD) der overaktivert alarmberedskap, samhandlingsunngåelse, irritabilitet, sinne, lav selvfølelse og isolasjon ofte medfølger (Helsenorge, 2020). Den *disintegrerte* har tidligere hatt gode relasjonserfaringer og fungert integrert, men har regredert i sin utvikling som følge av alvorlige traumer, problemer eller konflikter for omfattende til å håndtere (Larsen, 2022, ss. 40-41). Disintegrerte har bedre forutsetninger enn uintegrerte for å profittere på terapeutisk arbeid og gjenintegreres.

Uintegrerte regnes som utviklingstraumatiserte. De har ikke nådd integrert stadium grunnet tidlig og vedvarende traume og dårlige relasjoner, som har medført fare, skuffelse og uforutsigbarhet. Dockar-Drysdale definerer uintegrerte som «frozen personalities» da belastninger og negativ utviklingsstøtte har «frosset fast» personlighetsutviklingen (Larsen, 2022, s. 36). «Selvet» dannes ifølge psykoanalytikeren Daniel Stern, i relasjon med andre. Negative erfaringer innvirker på selvforståelsen, selvfølelsen og selvbildet, så vel som andre elementære utviklingsprosesser og gir grunnlag for det Øvereeide kaller negative *andrebilder*. Dette påvirker forventningene en bringer med seg i møte med andre. For dårlig integrerte vil andrebildene ofte komme til uttrykk som samspillsforstyrrelser. Redl og Wineman beskriver «reality blindness» som mulig følge. Tilstanden svekker evnen til å «innlemme egne indre impulser med ytre følelsesmessige og sociale krav og forventninger» (ibid. s. 37).

Jeg-svakes uferdige og lite organiserte indre struktur, gjør det nærmest umulig å håndtere og bære vanskelige følelser og erfaringer, samt hanskes med omverden og de forventninger som inngår i denne. De *har* ikke vanskeligheter og problemer slik som integrerte- de *er* sine problemer og vanskeligheter (ibid. s. 34). Mangelen på mestringsstrategier, evne til emosjonsregulering, begreper for sitt indre og alternative uttrykks- og samspillsformer, panikk og mistillit gjør at ungdommens utfordringer og traumer ofte kommer til uttrykk slik andre oppfatter som kaos og uønsket atferd. De lever i en permanent krise der vonde følelser ofte utageres, framfor å be om hjelp til å håndtere dem. Dette vanskeliggjør inngåelse av positive gjensidige relasjoner (ibid. ss. 53-55). Larsen mener således at uintegrerte og disintegrerte ungdommer kan profitere på hjelp i en miljøterapeutisk institusjon, før de kan nyttiggjøre seg andre tiltak.

4.4 Indre arbeidsmodeller og tilknytning

Ifølge Bowlby utgjør samspillserfaringer fra tidlig alder prototyper for fremtidige relasjoner og grunnlaget for utviklingen av *indre arbeidsmodeller*. Dette er forventningene, tankene, følelsene og handlingsberedskapen en har med seg i møte med andre og seg selv (Tetzchner, 2012, s. 555). Gjennom tilknytningsteorien beviste Bowlby (1969) ved empirisk forskning hvordan positive arbeidsmodeller, selvets utvikling og sunne relasjoner avhenger av tidlig god tilknytning. Dette er en medfødt overlevelsesmekanisme og betegner det følelsesmessig og sensitive båndet som normalt dannes intuitivt med omsorgsgiver i tidlig levealder. Lorentzen (2018) mener kvaliteten på tilknytning til nære omsorgspersoner er utslagsgivende for utviklingen av senere god eller dårlig psykisk helse.

Mary Ainsworth introduserte tilknytningsformene; *trygg*, *utrygg/unnvikende* og *utrygg/ambivalent*. Mary Main og Judith Solomon har siden introdusert *desorganisert* tilknytningsform (Powell et al., 2015). Omsorgsgivers emosjonelle tilgjengelighet, troverdighet, kjærlighet og barnets følelse av tilhørighet danner *trygg tilknytning*. Denne tilknytningsformen har positiv innvirkning på fremtidig opplevelse av trygghet og forståelse i møte med andre. Uforutsigbare, truende, fraværende og upålitelige omsorgsrelasjoner, slik *uintegrerte* ofte har vært offer for, gir *utrygg* eller *desorganisert tilknytning*. En senere tilknytningsforstyrrelse og negative arbeidsmodeller som preger fremtidige relasjoner og tillit, er sannsynlig konsekvens. Tross viktigheten av tidlig god tilknytning, kan konstruktiv tilknytning også dannes senere i livet (Larsen, 2022). Hjernen er mest plastisk i ung alder, det

vil si påvirkelig, formbar og foranderlig. Barn med *desorganisert* eller *utrygg* tilknytning, vil ha størst effekt av reverserende gode relasjonserfaringer jo yngre de er. Med økende alder blir hjernen mindre plastisk, og derved mindre mottakelig. Endringsarbeid knyttet til uhensiktsmessige indre arbeidsmodeller blir derfor mer omfattende med økende alder (Ingvaldsen, 2016, s. 136).

4.5 Et sosialkonstruktivistisk syn på miljøterapi

Slik miljøterapi vektlegger relasjonens betydning, refererer sosialkonstruktivisme til hvordan menneskets virkelighetsforståelse og utvikling kontinuerlig formes gjennom opplevelser og samhandling med andre (Tjora, 2020). Tilknytningsteorien kan også sammenfalle med sosialkonstruktivistisk tenkning. Vygotskij hevder fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv at omsorgsgivere og andre med mer kunnskap og ferdigheter, fungerer som *medierende hjelpere* for den unges kognitive utvikling (Tetzchner, 2012, s. 50). Det kan trekkes paralleller til hans teori i forbindelse med det relasjonelle endringsarbeidet miljøterapeuten bistår ungdommen med.

Kjernen ved Vygotskijs tenkning er at barn og unge utvikles kognitivt gjennom interaksjonen med mer kompetente personer i den *nære utviklingssonen*. Dette definerer det området midt mellom den unges mulighet for selvstendig mestring og det som er utenfor rekkevidde (Bunkholdt & Kvaran, 2017). Arbeidet innenfor den unges nærmeste utviklingszone regnes som et grunnleggende element innen terapeutisk arbeid (Ingvaldsen, 2016). Ungdommen skal få hjelp, i samspillet med miljøterapeuten, til å møte og mestre oppgaver som den ikke er i stand til å mestre på egenhånd. Utvikling og forandring regnes dermed som resultat av den unges læring og internalisering fra mer kompetente medierende hjelpere (Stai, 2021). Vygotskijs teori belyser slik hvordan samhandlingen mellom voksne og unge kan bidra til å opparbeide, men også utvide den unges repertoar for blant annet mestringsstrategier (Tetzchner, 2012, s. 475).

4.6 Den profesjonelle relasjonen i lys av Carl Rogers

Den innflytelsesrike amerikanske psykologen Carl Rogers hevder givende mellommenneskelige relasjoner er en viktig del av individets integrerende selvtutfoldelse. Ifølge han er terapiens hovedoppgave å frigjøre individets iboende vilje til vekst og utvikling som har vært begrenset av tidligere uhensiktsmessig oppdragelse og miljøpåvirkning (Braaten, 1967). Rogers *klient-sentrerte* metode er basert på humanistisk psykologi, og egnet for enhver

terapiklient, ikke bare i psykoterapi rettet mot klienter med bestemte diagnoser eller utfordringer. Metoden er derfor anvendbar og hensiktsmessig også «[...] utenfor den formelle ramme av profesjonell behandling» (ibid., s. 40). Ettersom «[...] den terapeutiske virkningen i stor grad ligger i selve terapeut-klient-forholdet» vektlegges klientens subjektive opplevelse av terapeutrelasjonen (ibid. s. 36). Metoden er ikke problemorientert og terapeutens varme, aksept, bekreftelse, forståelse og trygging overfor klienten er tungtveiende (Malt, 2020). Rogers beskriver den terapeutiske relasjonen som kilde til klientens selvinnsett- aksept og generelle positive utvikling. Han hevder individet som en konsekvens, vil utvikle tilsvarende sensitivitet, kjærlighet og aksept for andre (Braaten, 1967).

Fire elementer

Haugsgjerd m.fl. (2009) konkretiserer fire elementer: *empati, ekthet, kongruens* og *bevissthet om følelser*, ved Rogers definisjon på den terapeutiske og profesjonelle relasjon. Disse elementene danner et vekstfremmende miljø for positiv utvikling hos klienten.

Empati betegner evnen til å sette seg inn andres smerte og fortvilelse, uten at egne følelser blir overveldende og like intense som den andres. Rogers hevder terapeuten bør forsøke «[...] å oppleve klientens private verden som om den var terapeutens egen, men uten noensinne å miste denne «som om»-kvaliteten» (Braaten, 1967, s. 38). Det er snakk om en type affektinntoning der terapeuten tilpasser seg klientens følelsetilstand, slik at følelsene dem imellom speiles. Terapeuten skal ikke identifisere seg med følelsene slik at hen blir oppslukt, handlingslammet eller overskygger klientens behov, men finne balanse mellom nærhet og distanse (Haugsgjerd et al., 2009). Den empatiske holdningen danner grunnlag for å skape det Winnicott kaller et «holdende miljø» der klienten opplever trygghet og tilhørighet sammen med terapeuten (Powell et al., 2015, ss. 61, 63).

Terapeuten må utvise *ekthet* og et genuint ønske om å «hjelp klienten som en selvstendig person» (Braaten, 1967, s. 37), der følelser og opplevelser kommer til uttrykk for klienten. Emosjoner skal ikke tyngre klienten, men Rogers mener transparens der terapeuten kan være seg selv, er avgjørende for å skape en god terapeutisk relasjon. Ekthet griper på mange måter inn i anerkjennelse, da anerkjennende framtoning sier noe om terapeutens ekthet. Målet ved ektheten er at «klientens opplevelser anerkjennes som noe reelt, noe som faktisk finnes, noe klienten kan kjenne på, snakke om, vise frem og selv erkjenne» (Landmark & Stokvold, 2016,

s. 74). Terapeutens ekthet og subjektive karakter skal lyse gjennom, men åpenhet om at relasjonen er på profesjonelt grunnlag er viktig (ibid.).

Rogers fremstiller *kongruens* som den profesjonelle relasjonens tredje element. Ifølge Rogers er terapeutens kongruens «det motsatte av å vise en fasade, enten bevisst eller ubevisst» (Braaten, 1967, s. 36). Klienten skal oppleve overensstemmelse mellom terapeutens følelser og det hen kommuniserer verbalt og nonverbalt (Haugsgjerd et al., 2009). Slik møtes klienten av en nær og troverdig terapeut som ser, anerkjenner og forstår. Den kongruente terapeuten skal ikke dele egne følelser, men gi uttrykk for dem, ta imot klientens følelser og være en ekte person overfor klienten. Haugsgjerd m.fl (2009) hevder dette fremmer en atmosfære av trygghet og aksept i den terapeutiske relasjonen.

Rogers belyser *bevissthet om følelser* som fjerde element. I den profesjonelle relasjonen vil terapeuten komme tett på klientens følelser, historier og opplevelser. Terapeuten skal gjengi og speile klientens situasjon og følelser i bearbeidet og klarere form. Målet er å fremme klientens erkjennelse av det hen tidligere har undertrykket gjennom forsvarsmekanismer (Haugsgjerd et al., 2009). Arbeidet kan fremkalle sterke følelser og reaksjoner som krever at terapeuten «har oversikt og bevissthet knyttet til egne prosesser og følelser» (Landmark & Stokvold, 2016, s. 76). For å unngå samregulering rundt negative følelser er det i en slik utøvelse avgjørende med evne til desentrering. Slik forblir fokuset på klienten uten at terapeutens egen følelsestilstand blir overstyrende (Powell et al., 2015, s. 54).

5 Diskusjon

Relasjonskompetanse erverves gjennom kombinasjonen av utdanning og praksis, samt egne erfaringer og personlighet, og skal sikre at yrkesutøveren forholder seg på en «god og hensiktsmessig måte» i yrkessammenheng (Lund, 2018, s. 109). FOs yrkesetiske grunnlagsdokument fremhever hvordan profesjonsutøveren skal ha et «bevisst forhold til egen væremåte, motiver og verdier, og hvordan disse påvirker» (FO, 2019, s. 8). Kompetansen og bevissthet er helt nødvendig i miljøterapeutens balansegang mellom nærhet og distanse. Thrana belyser «forholdet mellom nærhet, distanse og profesjonalitet» og ungdommens egne opplevelse av relasjonen, som to sentrale aspekter ved relasjonsarbeidet (Thrana, 2014, s. 6). Disse to faktorene og diverse forskning, vil danne grunnlag for videre drøfting av problemstillingen.

5.1 Normalitet

Institusjonsplassering kan oppleves som en stor lettelse hvis livssituasjonen er vanskelig i hjemmet. Forskningsprosjektet til Kayed m.fl. viste at nesten en tredjedel av de 400 barna og unge erfarte institusjonsplassering som noe positivt (Kayed, et al., 2015). Dette gjelder imidlertid ikke alle. Forandringsfabrikken var i kontakt med 152 barnevernsproffer ved utforming av rapporten om institusjonsplassering. 97 prosent av disse forteller at institusjonen ikke kjentes som et hjem hvilket svekket trivselen (Forandringsfabrikken, 2022, s. 62). En ungdom forteller; «Jeg vil bo i fosterhjem. Det her er ikke et ordentlig hjem. Er rart å bo et sted hvor voksne har planer for hvordan de skal snakke til meg» (ibid., s. 65).

Omsorgsinstitusjonen er ungdommenes midlertidige hjem og opplevelsen av normalitet fremheves som kjerneområde i flere rapporter. Normalitet i omsorgen og hverdagen ansees avgjørende for at ungdommene skal finne seg til rette, men også for mulighetene til å evne å leve «normalt» etter de flytter ut (Engh, 2020). Utgangspunktet er som nevnt at omsorg helst utøves innenfor en familieramme og at fosterhjems plassering bør velges der det er mulig. Dette antyder hvordan miljøterapeutene kanskje bør gjenskape et så familieliknende miljø som mulig? Målet vil tross alt alltid være å forberede ungdommen på et «normalt» liv utenfor institusjonen. Usikkerhet og behov for å passe inn er heller ikke uvanlig i ungdomstiden. En kan derved tenke seg at institusjonsungdom opplever mye usikkerhet og mulig skam rundt ikke å bo i en «vanlig» familie. Miljøterapeutens bevissthet rundt tilrettelegging av nære og «normale» familieliknende relasjoner kan tenkes å lempe ungdommens mulige usikkerhet rundt

deres annerledeshet og bosituasjon. Kanskje er det av stor betydning å føle at de også har en foreldreliknende rollemodell i sin hverdag? I en velfungerende kjernefamilie der alle vil hverandre vel, er nærhet og omsorg sentralt. Miljøterapeuten kan fungere som den familiære i institusjonen, og bør kanskje tilstrebe utvikling av nære, personlige og familieliknende relasjoner som gir ungdommen en følelse av normalitet og «vanlig» familieomsorg.

Barnevernsproffene forteller; «Institusjonen er jo vårt hjem, vi håper dere kan tenke litt på det som deres hjem også» (Forandringsfabrikken, 2022, s. 68). Å oppnå en slik familiær normalitet kan være utfordrende, da miljøterapeutens omsorgsutøvelse «befinner seg i skjæringspunktet mellom hjem og arbeidsplass» (Backe-Hansen, 2017, s. 18). En ungdom sier at han i en tremåndersperiode møtte over 30 forskjellige ansatte (Engh, 2020, s. 38). Barnevernsproffene utfordrer således miljøterapeuten som skal være profesjonell i en institusjonell setting, og samtidig naturlig og nær slik som i en familie. Ulseth mener dermed det skal mye til for å skape og spille ut et «standard familieliv» innenfor institusjonen (Backe-Hansen, 2017, s. 24). Men kanskje er nettopp en nær og personlig relasjon til miljøterapeuten(e) noe som bidrar til følelsen av et «normalt» hjem?

5.2 Midlertidige relasjoner

Et flertall av ungdommene har allerede flere tidligere relasjonsbrudd og mange flyttinger i ryggsekken og er ekstra sårbare for nye brudd. Som følge av deres indre arbeidsmodeller er det ikke sjeldent at de «[...] belaster og utfordrer de relasjonene de har» (Kayed, et al., 2015, s. 44), med testing av grenser for når de blir gitt opp og må flytte igjen. Regionalt kompetansesenter for barn og unge beskriver kontinuitet med stabile omsorgspersoner som avgjørende for ungdommer med tilknytningsforstyrrelser. De vil trolig profitere på «å bli boende i én barneverninstitusjon over en lang tidsperiode» (ibid.). Hyppig bytte av omsorgspersoner, som institusjonsungdom ofte er offer for, kan utvikle eller forverre tilknytningsforstyrrelsen. Institusjonen er likevel et midlertidig hjem, så et relasjonsbrudd vil det bli uansett. Hvordan ivaretar man da de sårbare ungdommene?

Balansegangen mellom nærhet og distanse er et viktig drøftningsområde da kvaliteten på relasjonen anses som bærebjelken og det mest sentrale verktøyet for endringsarbeidet i institusjonen (Sommerfeldt, 2019). En studie fra Portugal viste at det innen barneverninstitusjoner er nær sammenheng mellom kvaliteten på relasjonen med

miljøterapeuten og ungdommens utvikling av salutogene faktorer som resiliens (Folkehelseinstituttet, 2020, s. 37). Benards (2006) undersøkelse viser tilsvarende at både kortvarige og langvarige omsorgsfulle hjelperelasjoner farget av kjærlighet er styrkefaktorer som fremmer positiv utvikling (Thrana, 2014, s. 6). Samtidig vil en god, omsorgsfull og nær relasjon på mange måter være en sårbarhet ved arbeidet ettersom «det sjelden er mulig å utvikle langvarige og stabile relasjoner» (Engh, 2020, s. 41). Tall fra 2019 viser en gjennomsnittlig oppholdstid på 472 dager i omsorgsinstitusjoner (BFD, 2021). Oppholdstiden i institusjoner har blitt stadig kortere hvilket skaper utfordringer for endringsarbeidet så vel som stabilitet og kontinuitet.

Ungdommene Paulsen m.fl. (2017) var i kontakt med fremhever viktigheten av tett oppfølging og kontinuitet i relasjonen med miljøterapeuten. Ungdommene Thrana intervjuet belyser tilsvarende betydningen av at relasjonen med den ansatte varer over tid, da dette har positiv effekt på både negativ ytre atferd, så vel som indre prosesser- «De begynte å forandre seg innvendig ved å se seg selv på en annen måte» (Thrana, 2014, s. 11). Det er derfor urovekkende at enkelte ungdom har flyttet mellom institusjoner og fosterhjem opp til 15 ganger bare i løpet av noen få år (Engh, 2020). Dette bryter med prinsipper om både stabilitet og kontinuitet. En kan argumentere for at omsorgsinstitusjonen kan sikre stabilitet, men ikke kontinuitet. Risikoen for flytting og at miljøterapeuten kan skifte arbeid, nødvendiggjør vurderingen av om det er til ungdommens beste at miljøterapeuten tilrettelegger for nærhet og gjensidighet, når relasjonens varighet og kontinuitet ikke kan garanteres. Kanskje er usikkerhet rundt relasjonens varighet også hemmende i forhold til ungdommens opplevelse av stabilitet.

For mange ungdom kan den trygge relasjonen til én miljøterapeut ha tjent som deres ene «livbøye» over lengre tid. Ungdom med *desorganisert tilknytning* kan også ha en avvikende og udiskriminerende relasjonsatferd- og kompetanse som gir unyansert og ukritisk forståelse av hensiktsmessig nærhet. Dette kan medføre en overdreven nær tilknytning til miljøterapeuten (Grøholt et al., 2015). Det er ikke utenkelig at den uunngåelige flyttingen fra institusjonen vil vekke både fortvilelse og redsel. Å kreve at miljøterapeuten opprettholder kontakten, som en form for ettervern, med alle ungdommene i omsorgsinstitusjonen er kanskje heller ikke rimelig?

Kanskje har ikke ungdommen kommet langt nok i sitt endringsarbeid, til at hen er klar for flytting, og når har endringsarbeidet kommet langt nok? Den nære relasjonen kan forårsake mer skade og mulig regresjon ved frarøvelse av deres ene trygge havn, eller kanskje oppleves som

et lojalitetsbrudd når ungdommenes ønsker og behov må vike ved flytting fra omsorgsinstitusjonen. I så fall bør det argumenteres for at den nære relasjon til miljøterapeuten kan gi et uheldig avhengighetsforhold. Utfordringene viser omsorgsinstitusjonen som skjæringspunkt mellom hjem og arbeidsplass, der fordeler og ulemper ved nærhet og distanse kontinuerlig må veies opp mot hverandre. Med hensyn til relasjonens midlertidighet kan det dermed hevdes at en viss distanse og forventnings- og rolleavklaring vil være til det beste for ungdommen for å begrense opplevelsen av flere vonde relasjonsbrudd.

Samtidig som distanse er tilsynelatende avgjørende, må en sikre at balansegangen ikke går på bekostning av ungdommens trygghet i relasjonen slik at de oppfatter miljøterapeuten som halvhjertet og lite investert i relasjonen. Wærness beskriver hvordan en slik mangel på nærhet og innlevelse i profesjonelle omsorgs- og hjelperelasjoner vil kunne oppleves som krenkende overfor mottakerens verdighet (Sommerfeldt, 2019, s. 174). Institusjonen skal tross alt være et omsorgsfullt hjem. Det er snakk om en hårfin balanse.

5.3 Utdanning er ikke tilstrekkelig

De nye kompetansekravene om relevant bachelorutdanning i barneverninstitusjoner, kan sees som en polaritet til følgende uttalelse fremkommet i dialog mellom Barneombudet og ungdom med erfaring fra barneverninstitusjon;

Ungdommene mener at det å ha en utdanning ikke er nok i seg selv. Livserfaring, trygghet og evnen til å vise at de bryr seg er like viktig. Noen ungdommer sier de føler at de med utdanning har en for formell tilnærming til dem og ser på dem mer som en jobb eller noe de har lært om på skolen (Engh, 2020, s. 41)

Utdanning vil alltid være avgjørende for godt faglig skjønn og en helhetlig forståelse, men uttalelsen kan tolkes som at ungdommene opplever miljøterapeutens personlige profesjonalitet og relasjonskompetanse som mest betydningsfull. Dette sammenfaller med flere rapportfunn om at overdreven formell og faglig tilnærming vil svekke tilliten i relasjonen, slik at ungdommen opplever miljøterapeuten som distansert og uekte (Paulsen et al., 2017, s. 88). Forandringsfabrikkens rapport viser tilsvarende betydningen av personlig væremåte og ekthet; «Vi velger hvilke voksne vi forteller til ut fra hvem vi er trygge på og hvem vi stoler på, ikke ut fra hvor mye utdanning de har» (Forandringsfabrikken, 2022, s. 58). Barneombudet har funnet enkelte gode, personlige og nære voksenrelasjoner som årsaken til at ungdom beskriver

hjelpen i institusjon som nyttig (Engh, 2020, s. 40). Ungdommenes uttalelser støtter opp om at balansegangen mellom nærhet og distanse er viktig og ønsket for deres endringsarbeid.

Fra offentlig og profesjonelt hold vektlegges utdanning for å yte best mulig hjelp og støtte til tilknytningsforstyrrede ungdom i omsorgsinstitusjon. Ungdommene uttrykker på den annen side at de ønsker at institusjonen skal være som et hjem med varme omsorgspersoner som bryr seg, er ekte og ikke ser på dem som en jobb som håndteres på lært måte. Dette sammenfaller både med Rogers beskrivelse av ekthet og at en som Paulsen (2017) sier må ta ungdommenes ønsker på alvor. Ungdommene mener at miljøterapeuten «må bruke fagkompetansen sin på en god måte som ikke oppleves som fremmedgjørende» (Engh, 2020, s. 55). Uttalelsene støtter funnene til Bernler, Johnsson og Skårner som viser at en god relasjon der klienten blir forstått, trodd på, tatt på alvor og møtt som medmenneske har større betydning og positiv innvirkning enn instrumentelle, målrettede teknikker og metoder (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 19).

«Det er viktig at voksne som skal hjelpe, kan være seg selv. Mange steder føles det ikke ekte, som om det er en jobb de må ha» (Engh, 2020, s. 41)

Gjennom utdanning lærer miljøterapeuten imidlertid hva som kan ligge bak ulike adferdsuttrykk, slik Neumann beskriver at aggressivitet, avisning og avvikende atferd ofte bunner i ungdommens smerteuttrykk fra traumatiske erfaringer. Videre beskriver hun hvordan uttrykkene må møtes med «tålmodighet, tydelighet, varme og nærhet» (Neumann, 2017, s. 73). Utdanning vil ofte være kilde til slik kunnskap, men personlige egenskaper er kanskje delvis medfødt? Det er de gode relasjonelle forholdene som etterlyses av ungdommene. Dette har Barneombudet tatt på alvor og anbefaler universitetene å rette større fokus mot fremtidige yrkesutøveres utvikling av relasjonskompetanse (Engh, 2020).

5.4 Når distanse er avgjørende

Weber (1971) beskriver hvordan den profesjonelle relasjonen ofte bør være forankret i distanse da dette gjør profesjonsutøveren i stand til «å fungere etter hensikten, altså å være solid og samtidig anerkjennende og meningsfull» (Røsvik et al., 2021, s. 180).

Ungdommenes uttalelser tyder på at miljøterapeutens nærhet i relasjonen vanligvis er ønsket. Dette gjelder ikke alle. Fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv vil samhandlingen med miljøterapeuten kunne danne utgangspunkt for utvikling, så lenge det skjer innen den *nære*

utviklingssonen. For ungdommene i omsorgsinstitusjonen har nære relasjoner ofte representert fare og skuffelse, og mangelen på trygg og god tilknytning fra tidlig barndom har ofte gitt *utrygg* eller *desorganisert tilknytning* (Ingvaldsen, 2016). Mistro til seg selv og manglende tillit til andre er en vanlig følge. Dette kan resultere i pendlingen mellom ønsket om miljøterapeutens nærhet og distanse, slik Larsen (2022) beskriver. Deres negative indre arbeidsmodeller og andrebilder, avledet fra tidligere relasjonserfaringer, vanskeliggjør derfor god utviklingsfremmende samhandling slik Vygotskij anfører.

Larsen (2022) beskriver hvordan arbeidsmodellene ofte bidrar til at ungdommen feiltolker andres gode intensjoner og vennlighet. Miljøterapeutens nærhet i form av velvilje og sensitivitet kan misoppfattes som en trussel eller invadering av den *dårlig integrerte* ungdommen. Dersom nærhet vekker slike vonde følelser, bør disse respekteres, i hvert fall i første omgang? Kanskje vil en mer distansert miljøterapeut trygge ungdommen på at deres behov for distanse og tålmodighet anerkjennes. Sommerfeldt (2019) beskriver nettopp anerkjennelse som forutsetning for vellykket relasjons- og endringsarbeid i institusjonen.

Anerkjennelsen av at mange ungdommer fortsatt står nær sine biologiske foreldre er viktig i balansegangen mellom nærhet og distanse. Mange ungdom motsetter seg nærhet med nye omsorgspersoner som følge av tilknytning og lojalitet til egne foreldre, uavhengig av om relasjonen er god eller dårlig. De kan tenkes å oppleve en lojalitetskonflikt overfor sine foreldre dersom relasjonen til en miljøterapeut blir svært nær. Dette kan sette begrensinger for ungdommens motivasjon og evne til positiv utvikling i omsorgsinstitusjonen. Bunkholdt beskriver derfor betydning av miljøterapeutens bekreftelse på at det er naturlig å fortsatt være glad i og lengte etter sine foreldre. En slik anerkjennende praksis der en samtidig aksepterer behov for distanse, kan trolig minske opplevelsen av lojalitetskonflikt, gagne relasjonen og fremme samarbeid og samhandling (Bunkholdt, 2018, s. 184).

Ungdommene fra Thrana (2014) tidligere omtalte intervju beskrev engasjement, tålmodighet for avvisning og utholdenhet i den utfordrende relasjonen som de viktigste tegnene på kjærlighet. Kritikere av kjærlighetsbegrepet beskriver tilsvarende hvordan «kjærlighet vist som medfølelse, varme og forståelse er den tilnærmingen som er mest virkningsfull i arbeid med utsatt ungdom» (Thrana, 2014, s. 6). Miljøterapeutens forståelse for avvisning og respekt for ungdommens grenser og behov for å beskytte seg selv, kan således ha positiv betydning for relasjonen og endringsarbeidet. I lys av Vygotskijs tenkning vil kanskje den mer distanserte

tilnærmingen, med hensyn til ungdommens behov og indre arbeidsmodeller, kunne sidestilles med å samhandle innenfor ungdommens nære utviklingszone. Profesjonell distanse kan være eneste måte å nå frem til ungdommen, uten at hen føler seg truet og invadert. Som den medierende hjelper åpner miljøterapeuten således for mestring og utvikling, gjennom tilrettelegging for en relasjon ungdommen er mest mulig komfortabel med.

En profesjonsutøver «[...] beskriver beskyttelse av den profesjonelles egne følelser som en begrunnelse for å være halvhjertet» (Thrana, 2014, s. 11). I henhold til Rogers er bevissthet om følelser og desentrering avgjørende da miljøterapeuten ofte kommer tett på ungdommers følelser, historier og opplevelser. Dette kan vekke sterke følelser og reaksjoner hos profesjonsutøveren. Statsforvalteren (u.d.) advarer om hvordan slikt arbeid kan forårsake omsorgstretthet/utbrenthet. Tilstanden oppstår ofte i yrker der emosjonelt og relasjonelt arbeid står sentralt, og eksponering for andres lidelse over lang tid er ofte utløsende årsak (Gunnarsdottir & Studsrød, 2019). Dersom miljøterapeuten knytter seg nært til enhver ungdom hen møter i jobben, er det grunn til å tro at omsorgstretthet kan utvikles. Dette vil ikke bare påvirke miljøterapeutens psykiske helse og profesjonalitet, men også ungdommens og hens forutsetninger for utvikling og konstruktive relasjoner. En for nær relasjon danner dermed risiko for deprofesjonalisering av hjelperelasjonen. Distanse kan derfor være viktig for å opprettholde en profesjonell hjelperelasjon til ungdommens beste.

5.5 Rekonstruerende nærhet

Det fremgår at distanse ofte er en forutsetning for vellykket endringsarbeid. Sommerfeldt (2019) beskriver likevel hvordan velmente intensjoner kan oppleves som krenkelser dersom miljøterapeuten har en for distansert tilnærming. Tilknytningsforstyrrede vil ofte forsøke å gjenskape relasjoner som bekrefter deres indre arbeidsmodeller. Dette kan lede til uhensiktsmessig samspill. En ungdom forteller: «Når det funker så dårlig hjemme, orker jeg ikke å prøve å tilpasse meg en ny familie, vil heller på institusjon» (Engh, 2020, s. 28). Dette initierer hvordan relasjonsskadede ofte fungerer dårlig i «vanlige» fosterfamilier da traumer og negative arbeidsmodeller gir samspillsforstyrrelser. Herman (1992) beskriver at «det som skades i relasjon må også heles gjennom relasjon» (Søvik & Haug, 2019, s. 123).

Indre arbeidsmodeller er aktive mentale prosesser som skapes og endres gjennom samspillserfaringer (Ingvaldsen, 2016). Miljøterapeuten må, som et av sine kjerneområder,

utnytte de spontane og hverdagslige episodene i institusjonen og imøtekomme ungdommen på en annen måte enn forventet ut ifra tidligere erfaringer, slik at nevrale mønstre endres. Intersubjektivitet, ofte omtalt som «det felles tredje», beskriver samhandlingssituasjoner der en spontant deler felles intensjoner, oppmerksomhet og affekter, slik at det skapes mental «kontakt mellom to sinn» (Svenningsen, 2019, s. 141). Aubert og Bakke (2018) hevder gjensidighet og det felles opplevde i det intersubjektive møtet er grunnleggende for positiv utvikling og samhandling. Med utgangspunkt i kjærlighetsbegrepet som en form for anerkjennelse, argumenterer Honneth (2008) at utviklingen av selvrespekt dannes gjennom intersubjektive kjærlighetserfaringer, da opplevelsen av kjærlighet virker tillitsskapende overfor en selv. Honneth hevder disse erfaringene vil overføres i samhandling med andre (Thrana, 2014, s. 13). Således støtter faglitteraturen ungdommenes uttalelser om at nær, følsom og personlig samhandling bidrar til *terapeutisk samvær* til ungdommens positive utvikling.

Ainsworth belyser tilsvarende betydningen av sensitiv framtoning i omsorgsrelasjonen. Hun identifiserer omsorgsgivers tilgjengelighet, pålitelighet og forutsigbarhet, i tillegg til varme og kjærlig utstråling som forutsetninger for slik sensitivitet og god tilknytning (Tetzchner, 2012, s. 548). Endringsarbeidet vil ofte ha til hensikt å forandre på den tilknytningsforstyrrede ungdommens uhensiktsmessige indre arbeidsmodeller og negative andrebilder. Dette kan trekke i retning av at miljøterapeuten bør imøtekomme ungdommens smerteuttrykk med en kjærlig og sensitiv nærhet og omsorg, som ungdommen kan ha manglet tidligere i livet. Slik kan nærhet og bekreftende relasjoner virke reverserende, eller innlede endring av negative forventninger i møte med andre. En barnevernsproff forteller at «En her har gitt meg god erfaring med voksne. Nå kan jeg lettere stole på voksne» (Forandringsfabrikken, 2022, s. 53). Slike relasjonserfaringer vil kunne bidra til positiv utvikling av ungdommens selvforståelse, selvfølelse og selvbilde da det blir en lærdom om at «det er mulig å være glad i oss» (Forandringsfabrikken, 2022, s. 56). I lys av Rogers vil slik praksis samsvare med samtlige elementer han fremhever som avgjørende i den terapeutiske relasjonen. Personlig nærhet kan dermed fremstå avgjørende for enkelte ungdommers endringsarbeid.

5.6 Balanse ved selvavsløring og selvavgrensning

Det er en vanlig oppfatning at profesjonalitet innebærer å være nøytral og objektiv, slik at en utelater personlige og private sider. Men er dette egentlig til ungdommens beste i omsorgssituasjonen? Backe-Hansen m.fl. (2017) har funnet at relasjonen mellom ungdommen

og miljøterapeuten(e) er ungdommens viktigste faktor som skiller institusjoner med høy og lav trivsel. Furuholmen og Andersen sier profesjonsutøveren må la seg berøre som person, og at en må våge å bruke medmennesket i seg selv slik at en også berører den en skal hjelpe (Skau, 2017, s. 45). Sosiologen Sennet (1977) uttrykker imidlertid bekymring for personliggjøring av profesjonelt arbeid. Han beskriver tendensen med uttrykket "intimitetstyranni", og impliserer at det å kreve eller tillate for mye personliggjøring i offentlige sfærer kan føre til problemer. Sennet mener dette kan føre til tvang eller press om å dele mer av ens personlige liv enn man egentlig ønsker (Røsvik et al., 2021, s. 169, 172; Velde, 2011).

Men er det den personlige relasjonen ungdommen etterspør? En *personlig*, nær relasjon karakteriseres ofte av «motytringer mellom individ, der dei skifter på å ta imot og gje hjelp, trøyst og støtte» (Sætre, 2016, s. 166). Skau beskriver hvordan begrepet *profesjonell* brukes til «å uttrykke at bestemte handlinger skjer som yrkesutøvelse, og til å si noe om handlingers kvalitet» (Skau, 2017, s. 45). Miljøterapeutens møte med ungdommen er i utøvelsen av sitt yrke en profesjonell relasjon. Således burde den kanskje fortone seg annerledes enn en privat relasjon?

Personlig profesjonalitet refererer til hvordan profesjonsutøverens personlige preg former yrkesrollen (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 247). Nyere forskning viser at personlige bidrag kan være like helbredende i terapien som bruk av andre behandlingsmetoder. Paulsen m.fl (2017) fant tilsvarende at profesjonsutøverens bruk av egne interesser og erfaringer er verdifullt for ungdommenes endringsarbeid og trivsel. Forandringsfabrikkens funn anfører ungdommenes ønske om å bli møtt av miljøterapeuten som er seg selv, deler av seg selv, sine interesser og opplevelser (Forandringsfabrikken, 2022). Men hvor går så grensen, vil relasjonen bli for nær og personlig? Ungdommenes ønsker nødvendiggjør en drøfting av grenseoppgangen mellom privat og profesjonell. Miljøterapeutens bevissthet om effekten av *selvavsløringer* og *selvavgrensninger* kan bidra i nyanseringen av dette.

Et bearbeidet og reflektert forhold til egne erfaringer og utfordringer kan fungere som kilde til kunnskap, forståelse og nyanserte samspill med den andre. Leenderts hevder dette er en forutsetning for å imøtekomme ungdommenes smerte og utfordringer med nærhet (Skau, 2017, s. 51). *Selvavsløring* handler om «noe personlig klienten får vite om terapeuten» for å styrke relasjonen (Hill og Knox, 2002, referert i Engøy, 2016, s. 148). Yalom anfører hvordan selvavsløringer åpner for normalisering, bekreftelse, reduksjon av stigma og intersubjektive

erfaringer med terapeuten, der ungdommen får utvidet innsikt i at «vi alle er mennesker som strever med liknende ting» (Engøy, 2016, s. 154). Denne praksisen kan trolig forebygge objektivering av ungdommen da det viser miljøterapeutens engasjement og autenticitet slik Rogers fremhever. Ifølge ungdom gir selvavsløringer følelse av at miljøterapeuten stoler nok på dem til å kunne fortelle ærlig og personlig. Gjentatte tillitsfremmende relasjonserfaringer kan med stor sannsynlighet gi dårlig integrerte nye andrebilder og reorganisere deres indre arbeidsmodeller og selvilde. Slik kan det argumenteres for at nærhet i endringsarbeidet vil fremme salutogene faktorer hos den dårlig integrerte ungdommen.

En nær relasjon senker kanskje miljøterapeutens terskel for å dele personlig med ungdommen, men relasjonen er ikke av privat art slik Sætre (2016) beskriver. Relasjonen er forankret i ungdommens behov og vil alltid finne sted innen miljøterapeutens yrkesutøvelse. Når miljøterapeuten gjenkjenner følelser kan det åpne for nye innfalsvinkler og interesse for ungdommens opplevelser. Samtidig skal ikke dette overstyre samhandlingen slik at miljøterapeuten overidentifiserer seg og ilegger ungdommen meninger som strengt tatt er basert på miljøterapeutens egne følelser og erfaringer. Faren kan da være at dette grenser opp til identifikasjon. *Selvavgrensning* beskriver behovet for distanse i den profesjonelle relasjonen, og definerer miljøterapeutens profesjonelle evne til, og behov for, å skille sitt perspektiv fra ungdommens ved å holde tilbake personlige erfaringer og tanker, for å unngå uhensiktsmessig privat nærhet. Miljøterapeutens anerkjennende holdning og språkformulering skal imidlertid sikre gode og profesjonelle selvavgrensinger som opprettholder personlig nærhet i relasjonen (Engøy, 2016, s. 149).

Det kan argumenteres for at selvavgrensning danner en uekte og for distansert relasjon. Samtidig kan selvavgrensning farget av Rogers' elementer empati, kongruens og ekthet ha positiv innvirkning på ungdommen. Schibbye fremhever selvavgrensning som avgjørende for å unngå distraksjoner og rolleforvirring. En «[...] hensiktsmessig avgrensning av åpenhet i relasjonen» skal hjelpe ungdommen til å få tak i egen opplevelse (Engøy, 2016, s. 149). I lys av utviklingspsykologien viser selvavgrensning hvordan miljøterapeuten kan tilrettelegge for ungdommens selvutvikling. Forståelse av at ungdommens egne perspektiver skiller seg fra miljøterapeutens er en forutsetning i samspill med andre (ibid.). Selvavgrensning kan således sidestilles med en form for distanse ungdommen kan profitere på, og være en viktig bidragsyter til ungdommens utvikling i omsorgsinstitusjonen.

6 Konklusjon

Som Larsen (2022) presiserer skal miljøterapeuten tilrettelegge for ungdommens endrings- og utviklingsmuligheter, ikke behandle. Av drøftingen fremgår hvordan mange ungdom etterlengter familiær normalitet og terapeutisk samvær farget av sensitivitet, varme og nærhet. Dette representerer ikke alle ungdommers ønsker. Lojalitetskonflikt overfor biologiske foreldre og dårlig integrerte ungdommers relasjonelle forhistore innvirker ofte på evnen til, og ønsket om inngåelse av en nær relasjon med miljøterapeuten. Jeg mener nærhet ikke skal tvinges på ungdommene. For ungdom som har bodd i utrygge hjem, og opplevd nære relasjoner som noe truende er kanskje omsorgsinstitusjonen en trygg havn uansett. Begrenset nærhet innebærer imidlertid ikke å være kald eller avvisende.

Kjemien mellom ungdommen og miljøterapeuten innvirker selvsagt, men faren er i mine øyne at en svært nær relasjon kan føre til miljøterapeutens omsorgstretthet, eller ungdommens følelse av lojalitetsbrudd, fortapthet, tomrom og tap av «sense of coherence» jf. Antonovksy ved utflytting, eller miljøterapeutens bytte av arbeidsplass og fravær. Institusjonen er et midlertidig hjem høyst frem til ungdommen fyller 18 år, flytter tilbake til biologiske foreldre, til fosterhjem eller ny institusjon. Om tilbakeføring ikke lykkes kan oppholdet være kun et av flere mellomstopp i en ensom livshistorie. Nærhet i relasjonen trenger derfor en forventings- og rolleavklaring for å unngå uheldige avhengighetsforhold, vonde relasjonsbrudd og utviklingsregresjon ved utflytting. Dette og øvrig drøfting tilsier at omfattende personlig nærhet kanskje ikke er til det beste for ungdommen. Med det sagt er ungdomstiden for mange en allerede krevende livsfase, som flere av samfunnets mest sårbare ungdommer tilbringer i omsorgsinstitusjon. Jeg mener derfor institusjonen burde representere et trygt hjem der tapt omsorg, trygghet og varme endelig kan gis gjennom blant annet balanse mellom selvavsløring og selvavgrensning.

Med et sosialkonstruktivistisk blikk formes mennesket ufravikelig i samspill med andre. Dette vises gjennom dårlig integrerte ungdommers tidligere samspillserfaringer. Ungdommens hjerne er imidlertid fortsatt plastisk, og reverserende mellommenneskelige relasjoner kan fremme positiv endring av negative indre arbeidsmodeller, selvbildet og andrebilder. Spørsmålet er om det er miljøterapeutens nærhet eller distanse i rollen som den medierende hjelper, som fremmer den positive endringen? Jeg mener miljøterapeuten står i posisjon til å påvirke ungdommenes liv til det bedre gjennom *forsvarlig* nærhet uttrykt som anerkjennelse, nestekjærighet, humor,

personlig engasjement, medmenneskelighet og varme. Uten å innta rollen som privat venninne eller forelder, ønsker jeg å imøtekomme ungdommen som en profesjonell, som favner deres smerter og gleder, oppriktig bryr seg og trygger på at det finnes mennesker som vil dem vel. Forskning viser hvordan dette kan frembringe ungdommens salutogene faktorer som utvikling, mestring, resiliens og troen på å lykkes.

Endringsarbeidet vil alltid utøves innen en profesjonell og asymmetrisk relasjon, men i ungdommens private sfære. Det kan argumenteres både for og mot nærhet og distanse. Jeg mener det ikke finnes noe fasitsvar. Yrkesutøvelse i henhold til Rogers elementer kan være hensiktsmessig. Hver ungdom er individuell og lik handling er ikke nødvendigvis lik behandling. Den samme nærheten eller distansen miljøterapeuten utviser til én ungdom, kan oppleves helt ulikt for en annen. Jeg mener at dersom ungdommens subjektive opplevelse av relasjonen med miljøterapeuten er god, er det viktigere enn om den er nær eller distansert. Drøftingen kan lede i retning av at en reflektert balanse mellom nærhet og distanse, gjennom faglig skjønn og kunnskap samt mellommenneskelig klokskap, er avgjørende for å imøtekomme den enkelte ungdom med sin historie og opplevelse av den. Rammene for relasjonen må baseres på miljøterapeutens kjennskap til målsettingen med institusjonsoppholdet og ungdommens relasjonelle forhistorie.

Litteraturliste

- Aveyard, H. (2018). *Doing a literature review in health and social care: A practical guide* (4. utg). Berkshire: Open University Press.
- Backe-Hansen, E. (2017). *God omsorg i barnevernsinstitusjoner (Rapport nr 12/17)*. Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/1268850643/1273757823/Nettutgave-NOVA-Rapport-12-17-God-omsorg-i-barnevernsinstitusjoner.pdf/120889dd-39ac-45f4-81fd-f625744ddffc>
- Baksaas, J. M., Fonneland, S., & Zerener, A. (2022, juli 29). *Forandringsfabrikken: – Vi ble skjelt ut om vi sa noe feil på scenen*. Hentet april 2023 fra Psykologisk.no: <https://psykologisk.no/2022/05/forandringsfabrikken-vi-ble-skjelt-ut-om-vi-sa-noe-feil-pa-scenen/>
- Barne- og familiedepartementet. (2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven (Prop. 133 L (2020-2021))*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/f325e4de00fb472f85a7a2b94124f531/no/pdfs/prp202020210133000dddpdfs.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020). *Barneverninstitusjoner*. Hentet mars 2023 fra Bufdir: <https://www.bufdir.no/barnevern/institusjoner/>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.d.). *Om barnevernsinstitusjoner*. Hentet mars 2023 fra Bufdir: https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/barn_i_institusjon/om_barnevernsinstitusjoner/
- Barnekonvensjonen. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter (20-11-1989)*. Hentet fra Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8
- Barnevernsloven. (2021). *Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97)*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97?q=barnevernsloven>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss (vol. 1)*. London: Hogarth Press.
- Braaten, L. J. (1967). *Klient-sentrert rådgivning og terapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bunkholdt, V. (2018). *Fosterhjemsarbeid: Fra rekruttering til tilbakeføring* (4. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V., & Kvaran, I. (2017). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Dyrhaug, T. (2022, november 28). *Færre oppholdsdager i barnevernsinstitusjonene*. Hentet mars 2023 fra Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevernsinstitusjoner/artikler/faerre-oppholdsdager-i-barnevernsinstitusjonene>
- Eide, S. B. (2019). Etikk i barnevernet. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik, *Barnevernspedagog: en grunnbok* (ss. 66-77). Oslo: Universitetsforlaget.
- Engøy, B. (2016). "Hvem er du?" Å bli utfordret som miljøterapeut. I A. Olkowska, & B. Landmark, *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (ss. 147-161). Bergen: Fagbokforlaget.
- Engh, I. B. (2020, januar). *De tror vi er shitkids (Rapport om barn som bor på barnevernsinstitusjon)*. Hentet mars 2023 fra Barneombudet: <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>
- Folkehelseinstituttet. (2020). *Gode barneverninstitusjoner: en systematisk kartleggingsoversikt*. Hentet fra Folkehelseinstituttet: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/22434/article.pdf?sequence=3>
- Forandringsfabrikken. (2022). *De tror de vet best: 152 barn 11-18 år i barneverninstitusjon (2. utg.)*. Hentet fra Forandringsfabrikken: https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2023/04/De_tror_de_vet_best_web.pdf
- Grøholt, B., Garløv, I., Weidle, B., & Sommerschild, H. (2015). *Lærebok i barnepsykiatri (5. utg.)*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges grunnlov (LOV-1814-05-17)*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn?q=grunnloven>
- Gunnarsdottir, H. M., & Studsrød, I. (2019). Barnevernspedagogens emosjonelle arbeid- å bruke oss selv. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik, *Barnevernspedagog: en grunnbok* (ss. 95-107). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B., & Løkke, J. A. (2009). *Perspektiver på psykisk lidelse: å forstå, beskrive og behandle (3. utg.)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Helsenorge. (2020, februar 25). *Posttraumatisk stresslidelse (PTSD)*. Hentet april 2023 fra Helsenorge: <https://www.helsenorge.no/sykdom/psykiske-lidelser/angst/posttraumatisk-stresslidelse/>
- Holgensen, I., & Sørsdal, L. M. (2020, juni 21). *Lov til kjærlighet: En studie av høringsuttalelsene til innføring av begrepet kjærlighet i barnevernloven*. Hentet april

- 2023 fra Tidsskriftet Norges barnevern:
<https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-02-05>
- Honneth, A. (2008). *Kamp om anerkjennelse: om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk*. Oslo: Pax.
- Ingvaldsen, M. (2016). Øyeblikkets betydning for nye relasjonelle erfaringer. I A. Olkowska, & B. Landmark, *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (ss. 133-145). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kayed, N. S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A.-M., & Wichstrøm, L. (2015, mars 23). *Resultater fra forskningsprosjektet psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner*. Hentet fra NTNU: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge- Psykisk helse og barnevern: https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2392635/Barnevernrapport%2bRKBU_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Kvaran, I., & Holm, J. (2017). Barnevernsfaglig miljøterapi og miljøterapeutisk arbeid- utvikling og teoretiske begreper. I I. Kvaran, & J. Holm, *Barnevernsfaglig miljøterapi*. Oslo: Cappelen Damm.
- Kvellido, Ø. (2015). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Landmark, B., & Olkowska, A. (2016). Hva gjør miljøterapi til terapi? I A. Olkowska, & B. Landmark, *Miljøterapi: prinsipper, perspektiver og praksis* (ss. 24-32). Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, E. (2022). *Miljøterapi med barn og unge: Organisasjonen som terapeut (4. utg.)*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lorentzen, P. (2018). Relasjon- som noe allmennmenneskelig. I P. Lorentzen, M. Pettersen, & P. Myhrer-Næss, *Samværets praksis bidrag til en relasjonell tilnærming i miljøarbeid* (ss. 19-35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lund, T. L. (2018). Hva er kommunikasjon? Å forholde oss. I C. Fjellidal, & A. Örtenbland, *Faglig kommunikasjon i praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malt, U. (2020, august 15.). *Klientsentrert terapi*. Hentet april 2023 fra Store norske leksikon: https://snl.no/klientsentrert_terapi
- Neumann, C. B. (2017). *Kroppsliggjorde omsorgspraksiser på omsorgsinstitusjonen og barns medvirkning- to sider av samme sak*. Hentet fra God omsorg i barneverninstitusjoner rapport nr 12/17: <https://www.ntnu.no/documents/1268850643/1273757823/Nettutgave-NOVA->

Rapport-12-17-God-omsorg-i-barnevernsinstitusjoner.pdf/120889dd-39ac-45f4-81fd-f625744ddffc

- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. (2017). *Utviklingstraumer: regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordstoga, S. (2019). Refleksjon kan være så mangt- om barnevernspedagogen som reflektert profesjonsutøver. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik, *Barnevernspedagog: En grunnbok* (ss. 79-92). Oslo: Universitetsforlaget.
- NTB. (2022, mai 22). *Stiftelse får kritikk fra tidligere ansatte og ungdommer*. Hentet april 2023 fra TV2 nyheter: <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/stiftelse-far-kritikk-fra-tidligere-ansatte-og-ungdommer/14831577/>
- Paulsen, M. (2019). *Barnevernspedagogen: nær og profesjonell*. Fellesorganisasjonen.
- Paulsen, V., Aune, J. A., Melting, J. K., Stormyr, O., & Berg, B. (2017, juni 21). *Relasjonen som plattform i møte med ungdom i barnevernet*. Hentet fra Tidsskriftet Norges barnevern: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-1838-2017-02-02>
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2015). Om å være sammen- hvordan møte barns behov gjennom relasjon. I B. Powell, G. Cooper, K. Hoffman, & B. Marvin, *Trygghetssirkelen : en tilknytningsbasert intervensjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Rossebø, G. (2023, februar 24). *Institusjoner må stenge på grunn av nye krav: Noen må ha sovet i timen*. Hentet mars 2023 fra Fontene: <https://fontene.no/debatt/institusjoner-ma-stenge-pa-grunn-av-nye-krav-noen-ma-ha-sovet-i-timen-6.47.940001.9147276f3e>
- Rygg, M. (2017, mai 31). *Barneorientert familieterapi- å gi barnet en stemme*. Hentet april 2023 fra <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/bitstream/handle/11250/2494434/Rygg%20Magne%20famterapi%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Røsvik, K., Vike, H., & Haldar, M. (2021, november 15). *Barnevernet – velferdsstatens romantiske effektiviseringsprosjekt*. Hentet fra Noasp: <https://tidsskriftetbarn.no/index.php/barn/article/view/5028/7946>
- Røkenes, O. H., & Hanssen, P.-H. (2012). Relasjonskompetanse og kommunikasjon. I O. H. Røkenes, & P.-H. Hanssen, *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (3. utg.) (ss. 9-39). Bergen: Fagbokforlaget.
- Schibbye, A. L., & Løvlie, E. (2017). Du og jeg og vi to. I A. L. Schibbye, & E. Løvlie, *Du og barnet: Om å skape gode relasjoner med barn*. Oslo: Fagbokforlaget.

- Sætre, A. (2016). Å bli likt? Relasjonsarbeid i praksis. I A. Olkowska, & B. Landmark, *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (ss. 163-174). Bergen: Fagbokforlaget.
- Skau, G. M. (2017). Møtet mellom mennesker som yrkesutøvelse. I G. M. Skau, *Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker (5. utg)* (ss. 29-51). Oslo: Cappelen Damm .
- Sommerfeldt, M. B. (2019, oktober 16). *Relasjoner mellom barn og voksne på barneverninstitusjoner i Norge*. Hentet april 2023 fra Tidsskriftet Norges barnevern: <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/ISSN.1891-1838-2019-03-04>
- SSB. (2022, november 28). *Barneverninstitusjoner*. Hentet mars 2023 fra Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevernsinstitusjoner>
- Stai, S. (2021, februar 5). *Vygotskij og kognitiv utvikling*. Hentet april 2023 fra NDLA: Vygotskij og kognitiv utvikling
- Statsforvalteren. (u.d.). *Omsorgstretthet*. Hentet mai 2023 fra Statsforvalteren: <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/utgatt/fm-troms/dokument-fmtr/oput/barnehage-og-skoleeierforum-mars-2015/omsorgstretthet-v.-dodrik-hageland.pdf>
- Storø, J. (2016). Omsorg i barnevernet. I C. B. Neumann, N. Olsvold, & T. Thagaard, *Omsorgsarbeidets sosiologi* (ss. 161-184). Bergen: Fagbokforlaget.
- Storhaug, A. S., & Kvaran, I. (2019). Helhetlig forståelse av barn og familier- i en barnevernsfaglig kontekst. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik, *Barnevernspedagog: en grunnbok* (ss. 134-142). Oslo: Universitetsforlaget.
- Svenningsen, H. (2019). Dans med trommer. I M. Paulsen, *Barnevernspedagogen: nær og profesjonell* (ss. 140-148). Fellesorganisasjonen.
- Søvik, A., & Haug, R. (2019). Ikkje anten eller, men både og. I M. Paulsen, *Barnevernspedagogen: nær og profesjonell* (ss. 120-128). Fellesorganisasjonen.
- Tønnesson, Ø., & Svartdal, F. (2021, februar 8). *Ungdom*. Hentet mars 2023 fra Store medisinske leksikon: <https://sml.snl.no/ungdom>
- Tetzchner, S. V. (2012). *Utviklingspsykologi (2. utg)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thrana, H. M. (2014, juni 11). *Kjærlighet – en anerkjennelsesrelasjon i arbeid med utsatt ungdom*. Hentet april 2023 fra Fontene forskning: <https://fontene.no/forskning/kjarlighet--en-ankjennelsesrelasjon-i-arbeid-med-utsatt-ungdom-6.584.865416.4cab2da32b>

- Tjora, A. (2020, desember 3). *Sosialkonstruktivisme*. Hentet april 2023 fra Store norske leksikon: <https://snl.no/sosialkonstruktivisme>
- Velde, R. S. (2011, januar 1). *Kjønn og makt i offentligheten: Om medieskapt frykt og kvinners opplevde risiko i møter med offentlige rom*. Hentet fra <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/184546/Masteroppgave%20som%20ferdig.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Zerener, A. (2022, juni 7). *Trondheim fryser samarbeidet med Forandringsfabrikken etter avsløringer*. Hentet april 2023 fra Psykologisk.no: <https://psykologisk.no/2022/06/trondheim-fryser-samarbeidet-med-forandringsfabrikken-etter-avsloringer/>

